అద్భుత శివ గద్యములోని ప్రతి భాగానికి

ప్రతిపదార్ధం, తాత్పర్యం, విశేషాలు

మనవి

ఈ అద్భుత శివ గద్యము ఒక విలక్షణమయిన సంస్కృత శైలిలో ఉన్నది.

కాదంబరిలా , శ్యామలా దండకంలా లేదు.

ఆసీదశేష నరపతి-శిరః-సమభ్యర్చిత-శాసనః , పాకశాసన ఇవాపరః, చతురుదధి మాలామేఖలాయా భువో భర్తా ప్రతాపానురాగావనత సమస్త సామన్తచక్రః, చక్రవర్తిలక్షణోపేతః, చక్రధర ఇవ కరకమలోపలక్ష్య మాణ-శఙ్ఖ-చక్ర-లాఞ్ఛనః హర ఇవ జితమన్మథః,(కాదంబరి)

అని ఉంటే హాయిగా "సకల రాజుల శిరస్సులచే పూజింపబడిన శాసనములు కలవాడు, రెండవ ఇంద్రుని వంటివాడు, నాలుగు సముద్రముల మాలయే మొలనూలుగా కల భూమికి ప్రభువు, ప్రతాపముచేతను, అనురాగముచేతను వినమ్రులైన సమస్త సామంతుల సమూహము కలవాడు, చక్రవర్తి లక్షణములతో కూడినవాడు, చేతి పద్మమునందు శంఖ-చక్ర చిహ్నములు కనిపించుచున్నందున విష్ణువు వంటివాడు, మన్మథుని జయించిన శివుని వంటివాడు." అని అనువాదం చేయవచ్చు.

ప్రోల్లసద్వాలికా-మౌక్తికశ్రేణికా- చన్ద్రికామణ్డలోద్భాసి-లావణ్య-గణ్డస్థలన్యస్త- కస్తూరికాపత్రరేఖా-సముద్భూత- సౌరభ్య-సంభ్రాన్త-

భృంగాంగనా గీత-సాన్ద్ర భవన్మన్ద తన్త్రీ స్వరే! సుస్వరే! భాస్వరే ! అను కాళిదాస శ్యామలాదండక పంక్తులను

"చంద్రబింటముల వరుసలా మెరుస్తున్న చక్కని కాంతి కలిగిన(గొప్పగా ప్రకాశిస్తున్న) దీర్ఘమైన ముత్యాల

వరుసల వెలుగులో ప్రకాశిస్తున్ననీ అందమైన బుగ్గలపై అలంకరింపబడిన కస్తూర్ రేఖల నుండి వెలువడే సువాసనకు

ఆకర్షింపబడి దగ్గరికి వచ్చు ఆడు తుమ్మెదలు పాడు నాదములవంటి(నాదములతో కలిసిపోయిన)

సున్నితమైన (మెత్తనయిన) గంభీరమైన స్వరముకలిగిన వీణ తీగల ధ్వనులను పలికించే దేవీ!సుస్వర అందమైన స్వరములు కలిగిన తల్లీ! ప్రకాశించు స్వభావము కలిగిన తల్లీ!" అని అనువదించవచ్చు. (నేను రచించిన శ్యామలాదండకం అనువాదం నుండి https://archive.org/details/20250503_202505/page/n9/mode/2up)

కాని ఈ అద్భుత శివ గద్య అలా లేదు.   సామాన్యంగా కొరుకుడు పడేలా లేదు.

నిఘంటువులకు అందని పదాలు ఇందులో చాలా ఉన్నాయి.

దొరికిన పాఠంలో అచ్చు తప్పులున్నాయో, లేక ఈ అద్భుత శివ గద్యమే ఇలా ఉన్నదో పరమేశ్వరునికి ఎరుక.

సరియైన పాఠం కోసం అంతర్జాలం అంతా వెతికి ఎక్కడా దొరకక https://www.youtube.com/watch?v=dYJVTfi6HKs అను లంకెలో ఉన్న శివగద్యను వింటూ, ఆ పాఠాన్ని అనువాదం కోసం ఉపయోగించుకొన్నాను.

అర్థాలు కుదరనప్పుడు వ్యాఖ్యాతలు సమన్వయ ధోరణిని అనుసరిస్తుంటారు.

అన్నమయ్య కీర్తనలలోని కొన్ని పదాలకు అర్థాలు దొరకనప్పుడు నేను ప్రకరణార్థాన్ని అనుసరించాను. అంటే ప్రకరణాన్ని అనుసరించి అర్థం ఇలా ఉంటుందని ఊహించి వ్రాయటం.

అదే పద్ధతి ఈ అద్భుత శివ గద్యలో కూడా అనుసరించాను.

"శివగద్యకు అర్థం ఇది కాదు. సరిఅయిన అర్థం ఇది. అన్వయం ఇది" అని ఎవరైనా సంస్కృత పండితులు నా ఈ శివ గద్య వ్యాఖ్యానాన్ని సవరిస్తే వారి పాదాలకు మొదట నమస్కరించి నా దోషాలను సరిదిద్దుకొంటాను .

అచ్చు తప్పుల పాఠాల వలన , అన్వయం కుదరనందువలన, విలక్షణ ధ్వని శైలి వలన , నాకున్న కొద్దిపాటి సంస్కృత పాండిత్యం వలన నా ఈ వ్యాఖ్యలో చాలా దోషాలున్నాయని నాకు తెలుసు..

అయితే ఎవరూ ఇంతవరకు ఈ గద్య వివరణకు పూనుకోలేదు.

శ్రీ ఎస్.వి.నారాయణ మూర్తి గారు, తహసీల్దార్ , ఖమ్మంగారి ప్రేమ పూర్వక అభ్యర్థనను కాదనలేక ఈ శివ గద్య అనువాద సాహసానికి ఒడిగట్టాను.

పాదలతో అగమ్య గోచరంగా ఉన్న దారిలో అడ్డు వచ్చిన వృక్షాలను నరుక్కొంటూ దారి చేసుకొంటూ వెళ్ళిన ప్రయత్నమిది.

నాకు ఉన్న అల్పమైన సంస్కృత పాండిత్య ప్రదర్శన ఇది.

సంస్కృత విద్వాంసులు, పెద్దలు మన్నించి సరిదిద్దుదురు గాక!

శ్రీ అద్భుత శివ గద్యము (రచయిత ఎవరో తెలియదు.)

అద్భుత శివ గద్యంలోని ప్రతి భాగానికి ప్రతిపదార్థం, తాత్పర్యం, విశేషాలు

భాగం 1: శివుని మహిమలు, గణాలతో సంభాషణ, వివాహం

సంతత హృదంతర నిరంతర విచింతిత

సుమవంతర వివాహో దంత సంతానిత సంతోషతర హిందోళ నపరన్త యక్త కృరజల్ప అనంతగణ సంతతి

నిరంతరిత హరిదంతరస్య

నిజనిఖిలరజబల - ప్రగడరథ ముదిత సమజ సముపనధిత కుతుకభరకృత గమన పవన వచన సమధిగత ప్రగడత పరిణజ మహవితి సరవస విరచిత హరివితి హరిహత హరిపతి దరిముఖ సురపతి పరివృత నిజనికటతటస్య

ప్రతిపదార్థం:

- సంతత హృదంతర నిరంతర విచింతిత: ఎల్లప్పుడూ హృదయంలో నిరంతరం ధ్యానించబడేవాడు.
- సుమవంతర వివాహో దంత సంతానిత సంతోషతర హిందోళ నపరన్త: పుష్పవంతమైన వివాహ వృత్తాంతంతో నిండిన, ఆనందకరమైన ఊయల వంటిది.
- యక్త కృరజల్ప అనంతగణ సంతతి నిరంతరిత హరిదంతరస్య: అన్ని దిక్కులా వ్యాపించిన అసంఖ్యాక గణాలతో నిరంతరం సంభాషించేవాడు.
- నిజనిఖిలరజబల - ప్రగడరథ ముదిత సమజ సముపనధిత కుతుకభరకృత గమన పవన వచన సమధిగత ప్రగడత పరిణజ మహవితి సరవస విరచిత హరివితి హరిహత హరిపతి దరిముఖ సురపతి పరివృత నిజనికటతటస్య:[2] తన సమస్తమైన బలగాలతో, గంభీరమైన రథంతో, ఆనందంతో నిండిన సమూహాలతో, కుతూహలంతో గమనం చేసే, వాయువు వంటి వేగంతో కూడిన మాటలతో గొప్ప పరిణామాలను సాధించి, సర్వస్వమూ రచించబడిన హరివితి, హరి చేత సంహరించబడిన ఇంద్రుడు (హరిపతి), దరిముఖుడు (దక్షుడు), దేవతలచే చుట్టుముట్టబడిన తన సమీప ప్రాంతాన్ని కలిగినవాడు.

తాత్పర్యం:

ఈ భాగం పరమేశ్వరుడైన శివుడు భక్తుల హృదయాల్లో నిరంతరం ధ్యానించబడేవాడని వివరిస్తుంది. ఆయన వివాహ మహోత్సవం (పార్వతీదేవితో) అత్యంత ఆనందకరమైనదని, అది ఒక మధురమైన ఊయల వంటిదని వర్ణిస్తుంది. శివుడు తన అసంఖ్యాక గణాలతో (ప్రమథగణాలు) అన్ని దిక్కులా నిరంతరం సంభాషిస్తూ ఉంటాడు. ఆయన తన అపారమైన

బలగాలతో, గొప్ప రథంపై ఆనందంగా ప్రయాణిస్తూ, కుతూహలంతో గమనం చేస్తాడు. ఆయన మాటలు వాయువు వలె వేగంగా ఉండి, గొప్ప పరిణామాలను సృష్టిస్తాయి. శివుడు తన సృష్టిలో అంతర్భాగమైన హరివితి (బహుశా విష్ణువు లేదా విష్ణు సంబంధమైన శక్తి) తో కూడి ఉన్నవాడు. ఇంద్రుడు (హరిపతి), దక్షుడు వంటి దేవతలచే చుట్టుముట్టబడిన తన సమీప ప్రాంతాన్ని కలిగినవాడు.

విశేషాలు:

- **హృదయ ధ్యానం:** శివుడు భక్తుల నిరంతర ధ్యానానికి పాత్రుడు అని చెప్పడం ఆయన సులభగమ్యత్వాన్ని సూచిస్తుంది.
- **వివాహ ఆనందం:** శివుని వివాహాన్ని **"సంతోషతర హిందోళ"**గా వర్ణించడం అసాధారణం, ఇది ఆ ఉత్సవంలో నిండిన అనంతమైన ఆనందాన్ని, లీలా మాధుర్యాన్ని తెలియజేస్తుంది.
- **గణాలతో అనుబంధం:** శివుడు తన గణాలతో నిరంతరం సంభాషిస్తాడని చెప్పడం, ఆయన తన భక్తులతో, అనుచరులతో కలిగి ఉన్న సామీప్యాన్ని, అనుబంధాన్ని తెలియజేస్తుంది.
- **విశ్వ సృష్టి, పాలకుడు:** తన బలగాలతో, రథంతో, మాటలతో గొప్ప పరిణామాలను సృష్టించడం, దేవతలచే పూజింపబడటం ద్వారా శివుడు విశ్వానికి అధిపతి, పాలకుడు అనే భావనను స్పష్టం చేస్తుంది.

భాగం 2: శివుని నృత్యం, వాద్యాలు, దేవతలతో అనుబంధం

పటవపటహవీణావేణో తనుధిమిత తద్ధిమిత ధిమితతాం ధిక్తాం ధిక్తాం తాహత తద్దినో ధకృత ధకృత ధికృత ధికృత తోం తాహత తలాంగు తరుకుట నృత్త ధ్వనిజనిత సరిగమపదనిరధ్వని గాన

పటవపటహవీణావేణో మృధ్వర దర్బుర దఝురి ఝల్ల రి తానక తాలక గర్ఘరికాది బహువిధసాధన సనాధ ధగధగాయమాన భూడ ప్రబంధ గంధానుబంధ బంధురిత గంధర్వ కుళగళిత గజపద నిజనికటతటస్య

గిరిజాజయాబ్ధి జరఝూతబంధ్య మానుజాతిపగ్ర దనుజావివాహ పరజాతమోత సహజాతశాత జలజాయుధీయ దివ్యమంగళ యాత్రా సముత్సాహస్య భగవతః

అన్నపూర్ణ విశాలాక్షి సమేత శ్రీ కాశీ విశ్వేశ్వరస్య కృపయా

ప్రతిపదార్థం:

- **పటవపటహవీణావేణో తనుధిమిత తద్ధిమిత ధిమితతాం ధిక్తాం ధిక్తాం తాహత తద్దినో ధకృత ధకృత ధికృత ధికృత తోం తాహత తలాంగు తరుకుట నృత్త ధ్వనిజనిత సరిగమపదనిరధ్వని గాన:** పటహాలు (ఒక రకమైన

డప్పు), వీణ, వేణువుల నుండి వెలువడే "తనుధిమిత తద్ధిమిత ధిమితతాం ధిక్తాం ధిక్తాం తాహత తద్దినో ధకృత ధకృత ధికృత ధికృత తోం తాహత తలాంగు తరుకుట" వంటి నృత్య ధ్వనులు, సరిగమపద స్వరాలతో కూడిన గానాలతో (కూడినవాడు).

- పటవపటహవీణావేణో మృద్వర దర్బుర దర్ఘురి ఝుల్ల రి తానక తాలక గర్ఘరికాది బహువిధసాధన సనాథ ధగధగాయమాన భూడ ప్రబంధ గంధానుబంధ బంధురిత గంధర్వ కుళగళిత గజపద నిజనికటతటస్య: పటహాలు, వీణ, వేణువులు, మృదంగాలు, దర్బురాలు, దర్ఘురులు, ఝుల్లరులు, తానకాలు, తాలకాలు, గర్ఘరికాదులు వంటి అనేక రకాల వాద్యాలతో ధగధగాయమానంగా ప్రకాశించే భూడ ప్రబంధాలు, గంధానుబంధాలు, గంధర్వ కుల గానాలతో, గజపద తాళాలతో కూడిన తన సమీప ప్రాంతాన్ని కలిగినవాడు.
- గిరిజాజయాబ్ధి జరఝూతబంధ్య మానుజాతిపగ్ర దనుజావివాహ పరజాతమోత సహజాతశాత జలజాయుధీయ దివ్యమంగళ యాత్రా సముత్సాహస్య భగవతః: గిరిజ (పార్వతి) విజయ సముద్రంలో జనియించిన, మానవజాతికి అధిపతి అయిన, దనుజాదులను వివాహమాడిన, పరమాత్మ అంశతో సహజాతమైన శాత జలజాయుధీయ (పద్మాయుధంతో కూడిన విష్ణువు) దివ్య మంగళ యాత్రకు ఉత్సాహాన్ని కలిగించే భగవంతుడు.
- అన్నపూర్ణ విశాలాక్షి సమేత శ్రీ కాశీ విశ్వేశ్వరస్య కృపయా: అన్నపూర్ణాదేవి, విశాలాక్షి దేవితో కూడిన శ్రీ కాశీ విశ్వేశ్వరుని కృపచే.

తాత్పర్యం:

ఈ భాగం శివుని నృత్య వైభవాన్ని వివరిస్తుంది. పటహాలు, వీణ, వేణువుల నుండి వెలువడే వివిధ తాళబద్ధమైన ధ్వనులు (తనుధిమిత, ధిక్తాం, ధకృత వంటివి), సరిగమపద స్వరాలతో కూడిన గానాలు ఆయన నృత్యానికి నేపథ్యంగా నిలుస్తాయి. మృదంగాలు, ఝుల్లరులు వంటి అనేక రకాల వాద్యాలతో ఆయన నృత్యం ధగధగాయమానంగా ప్రకాశిస్తుంది. గంధర్వ గానాలు, గజపద తాళాలతో ఆయన చుట్టూ ఉన్న ప్రదేశం నిండి ఉంటుంది. శివుడు పార్వతీదేవి విజయాలకు మూల కారణం, మానవజాతికి అధిపతి. ఆయన రాక్షసులను వివాహమాడి, వారికి మోక్షాన్ని ప్రసాదించినవాడు. సహజంగానే పద్మాయుధాన్ని ధరించిన విష్ణువు వంటి దివ్య మంగళ యాత్రలకు ఆయన ప్రేరణ. ఈ వర్ణనలు అన్నీ అన్నపూర్ణాదేవి, విశాలాక్షి దేవితో కొలువైన శ్రీ కాశీ విశ్వేశ్వరుని కృప వల్లే జరుగుతాయి అని తెలియజేస్తుంది.

విశేషాలు:

- నాద బ్రహ్మ: శివుని నృత్యాన్ని, ఆయన చుట్టూ వెలువడే వివిధ వాద్య ధ్వనులను, గానాలను వివరించడం ద్వారా, ఆయన నాద బ్రహ్మ స్వరూపం అని, సకల సంగీతానికీ మూలమని తెలియజేస్తుంది.

- **వివిధ వాద్యాల ప్రస్తావన:** పటహ, వీణ, వేణువు, మృదంగం, ఝల్లరి వంటి పలు వాద్యాల పేర్లను వాడటం అప్పటి సంగీత పరిజ్ఞానాన్ని, గద్య రచయిత యొక్క సాహిత్య పరిజ్ఞానాన్ని సూచిస్తుంది.
- **గంధర్వ, గజపద తాళాలు:** గంధర్వ గానాలను, గజపద తాళాలను ప్రస్తావించడం ద్వారా శివుని నృత్యం యొక్క దైవత్వాన్ని, గొప్పతనాన్ని నొక్కి చెబుతుంది.
- **కాశీ విశ్వేశ్వరుడు:** కాశీ విశ్వేశ్వరుని పేరును ప్రస్తావించడం, శివుని ముఖ్య క్షేత్రాలలో ఒకటైన కాశికి ఉన్న ప్రాధాన్యతను, అన్నపూర్ణ, విశాలాక్షిలతో ఆయన సంబంధాన్ని తెలియజేస్తుంది.
- **లీలా వైభవం:** పార్వతీ విజయం, దనుజ వివాహం వంటి అంశాలు శివుని లీలా వైభవాన్ని ప్రస్ఫుటం చేస్తాయి.

భాగం 3: శివుని దివ్య రూపు, శక్తులు, నివాసం

పురోదిఙ్ముఖా చదో తిటతివా సహస్రఘటనా సురోచితమహా స్సురోరుహాభా తిరోహితికృతి ప్రలోహదక్ష స్వరోజ రుపచి త తరుత్త మామృత సరోవరాజిత కరోవమర్దన విరోధిమ్మ్ర తూదాస్వాదిత లసత్సదంబుజ యుగా సదా నదీ యుదా ముదాసంభృత దుదారభక్తి ప్రదాతనగలా నిదాన నిజగీరుదారనుదిసదుపదాన రాజత్సదారమోదర సదారవక్షుర పదాదిపలబసదావళీ ధృత కిరీటచ్ఛలా హరీ

శాంతతకిటరీ, తద్ఘూఝరీ, ప్రభాచాతురీ నిలయనజ మరీచికా వైఖరీ ధో రణీ పరీతదక్షరీ శతృవణిఝరీ ఝుఃఝబంభరీ వినాధఝరీ కృతంబుజ వరీభావ వియతటాది భూనిష్కుట రామా శుభతటాలంక్రియా నటాయితోత్త మ మకుటాగ్రిగిశల చటామద్రవీ కటావిభువన స్ఫుటాహంక్రియో నటాకులవిభా జటాలోల్ల తా ప్ర యాతటద్భుత దివ్య నిజ చరణారవిందస్య

ప్రతిపదార్థం:

- **పురోదిఙ్ముఖా చదో తిటతివా సహస్రఘటనా సురోచితమహా స్సురోరుహాభా తిరోహితికృతి ప్రలోహదక్ష స్వరోజ రుపచి త తరుత్త మామృత సరోవరాజిత కరోవమర్దన విరోధిమ్మ్ర తూదాస్వాదిత లసత్సదంబుజ యుగా సదా నదీ యుదా ముదాసంభృత దుదారభక్తి ప్రదాతనగలా నిదాన నిజగీరుదారనుదిసదుపదాన రాజత్సదారమోదర సదారవక్షుర పదాదిపలబసదావళీ ధృత కిరీటచ్ఛలా హరీ:**[5] తూర్పు దిశలో ప్రకాశించే, వేల సంఘటనలకు, దేవతలకు తగిన గొప్ప, దేవతా వృక్షాల కాంతితో కూడిన, తిరోహిత కృతికి (లోకాల సృష్టి, స్థితి, లయాలకు) సమర్థుడైన, స్వయంభూ అయిన బ్రహ్మచే కీర్తించబడిన, శ్రేష్ఠమైన అమృత సరోవరాలతో ప్రకాశించే, శత్రువులను మర్దించే, మృత్యువును జయించిన, ప్రకాశవంతమైన పద్మ పాదాలతో కూడిన, ఎల్లప్పుడూ నదుల మధ్య ఆనందంతో నిండిన, ఉదారమైన భక్తిని ప్రసాదించే, నిదానమైన, తన మాటలతో ఉదారంగా ఉపదేశించే,

సదా ఆనందంతో ప్రకాశించే, సదా రక్షించే, పాదాల నుండి కిరీటం వరకు వ్యాపించిన సదావళీ (మాలలు) ధరించిన, హరి (శివుడు) వంటివాడు.

- శాంతతకిటరీ, తద్భూరుభరీ, ప్రభాచాతురీ నిలయనజ మరీచికా వైఖరీ ధో రణీ పరీతదక్షరీ శత్రువణిఝరీ ఝుంభిబంభరీ వినాధఝురీ కృతంబుజ వరీభావ వియతటాది భూనిష్కుట రామా శుభతటాలంక్రియా నటాయితోత్త మ మకుటాగ్రిగిశల చటామద్రవీ కటావిభువన స్ఫుటాహంక్రియో నటాకులవిభా జటాలోల్ల తా ప్ర యాతటద్భుత దివ్య నిజ చరణారవిందస్య:[6] శాంతమైన కిరీటాన్ని ధరించినవాడు, భూమిపై ప్రవహించే నదుల వంటివాడు, కాంతి చతురతకు నిలయమైన, కిరణాల సమూహాలతో కూడిన వైఖరిని, ధోరణిని కలిగినవాడు, శత్రువుల గుంపులను నాశనం చేసేవాడు, ఝుంకార శబ్దాలతో, వీణా ధ్వనులతో కూడిన, పద్మములను సృష్టించే, ఆకాశపు అంచు వరకు వ్యాపించిన, భూమిలోని ఉద్యానవనాలకు రాముని వంటివాడు, శుభ్రమైన తీరాలకు అలంకారమైన, ఉత్తమ మకుటంతో నటించే, లోకాలను స్పష్టంగా అహంకరించే, నటనా కులంలో ప్రకాశించే, జటలలో చంద్రుడిని ధరించిన, నదీతీరంలో అద్భుతమైన దివ్యమైన తన పాదారవిందాలను కలిగినవాడు.

తాత్పర్యం:

ఈ భాగం శివుని దివ్య రూపాన్ని మరియు ఆయన శక్తులను లోతుగా వర్ణిస్తుంది. శివుడు తూర్పు దిశలో ప్రకాశిస్తూ, వేలాది సంఘటనలకు, దేవతలకు తగిన గొప్పవాడు. ఆయన దేవతా వృక్షాల వలె కాంతివంతమైనవాడు. సృష్టి, స్థితి, లయలకు సమర్థుడైనవాడు. స్వయంభూ అయిన బ్రహ్మచేత కీర్తించబడినవాడు, అమృత సరోవరాలతో ప్రకాశిస్తాడు. శత్రువులను నాశనం చేసి, మృత్యువును జయించేవాడు. ఆయన పాదాలు పద్మముల వలె ప్రకాశవంతమైనవి. నిరంతరం నదుల మధ్య ఆనందంతో నిండినవాడు, ఉదారమైన భక్తిని ప్రసాదిస్తాడు. తన మాటలతో ఉదారంగా ఉపదేశించేవాడు, ఎల్లప్పుడూ ఆనందంతో ప్రకాశిస్తూ, సదా రక్షించేవాడు. ఆయన పాదాల నుండి కిరీటం వరకు మాలలతో అలంకరించబడిన హరి (విష్ణువు) వంటివాడు. శివుడు శాంతమైన కిరీటాన్ని ధరించి, నదుల వలె ప్రవహిస్తూ, కాంతి, జ్ఞానానికి నిలయం. ఆయన కిరణాల సమూహాలతో కూడిన వైఖరిని కలిగి, శత్రువుల గుంపులను నాశనం చేస్తాడు. ఝుంకార శబ్దాలు, వీణా ధ్వనులతో కూడినవాడు. పద్మాలను సృష్టిస్తాడు, ఆకాశం వరకు వ్యాపించి ఉంటాడు. భూమిలోని ఉద్యానవనాలకు రాముని వలె శుభకరమైనవాడు. శుభ్రమైన తీరాలకు అలంకారమైన, ఉత్తమ కిరీటంతో నటించేవాడు. లోకాలను స్పష్టంగా అహంకరించే, నటనా కులంలో ప్రకాశించే, జటలలో చంద్రుడిని ధరించిన, నదీతీరంలో అద్భుతమైన దివ్యమైన పాదాలను కలిగినవాడు.

విశేషాలు:

- సకల కార్యకారణుడు: "సహస్రఘటనా", "తిరోహితికృతి ప్రలోహదక్ష" వంటి పదాలు శివుడు సకల సృష్టికి, వినాశనానికి, కార్యకలాపాలకు కారణభూతుడు అని సూచిస్తాయి.
- మృత్యుంజయత్వం: "మృతూదాస్వాదిత" (మృత్యువును జయించినవాడు) అని పేర్కొనడం ఆయన మృత్యుంజయ స్వరూపాన్ని నొక్కి చెబుతుంది.

- వాగ్దానం, ఉపదేశం: "నిజగీరుదారనుదిసదుపదాన" అనగా తన మాటలతో ఉదారంగా ఉపదేశించేవాడని చెప్పడం ద్వారా శివుడు జ్ఞాన ప్రదాత అని తెలుస్తుంది.
- సౌందర్య వర్ణన: పద్మ పాదాలు, మాలలు, ప్రకాశవంతమైన కిరీటం, జటలలో చంద్రుడు వంటివి శివుని శోభాయమానమైన రూపాన్ని అద్భుతంగా వర్ణిస్తాయి.
- ప్రకృతితో అనుబంధం: నదులు, ఉద్యానవనాలు, ఆకాశం, నదీతీరాలు వంటి ప్రకృతి అంశాలతో శివుడిని అనుసంధానించడం, ఆయన ప్రకృతి అంతటికీ అధిపతి అని, దానిలో అంతర్గతంగా ఉన్నాడని సూచిస్తుంది.

భాగం 4: శివుని తాండవం, కోరికలను నెరవేర్చు, ఐశ్వర్యం

సప్తతికమల ప్రస్తరముఖసుర దుస్త రధరణిజ హస్త దరస్వర మోదంబుజ ప్రతిబద్ధ న్న వనిధి సజ్జన్న వనిధి కౌతుకనిరువధి చారణభూషణ చారణసరణిగ చారణకిన్నర పన్నగ రక్షోయక్ష ప్రతిత ప్రమద ప్రజయ ప్రథమ ప్రహృతికపరి విలసిత పరిణజ ప్రవేశస్య సాక్షాత్తాండవనృత్యగరీ పరమేశ్వరస్య కృపయా7

దశకంధర భజతాండవ పరిచాలన గిరిజాచల గిరిరంభుజ పరిసంభృత బహుతోషిత మానసస్య

పాపనికుంజికనగుళమండిత ధనురాహిత మోహితాస్త్ర నిస్తార ప్రస్తావితానంద కందళస్య

ప్రతిపదార్థం:

- సప్తతికమల ప్రస్తరముఖసుర దుస్త రధరణిజ హస్త దరస్వర మోదంబుజ ప్రతిబద్ధ న్న వనిధి సజ్జన్న వనిధి కౌతుకనిరువధి చారణభూషణ చారణసరణిగ చారణకిన్నర పన్నగ రక్షోయక్ష ప్రతిత ప్రమద ప్రజయ ప్రథమ ప్రహృతికపరి విలసిత పరిణజ ప్రవేశస్య సాక్షాత్తాండవనృత్యగరీ పరమేశ్వరస్య కృపయా:[8] డెబ్బై కమలాలతో కూడిన ప్రస్తరముఖుడు (బ్రహ్మ), దేవతలకు దుర్భేద్యమైన, భూమి నుండి పుట్టినవారి (రాక్షసుల) చేతులకు భయంకరమైన స్వరంతో, ఆనందకరమైన పద్మంతో బంధించబడిన, తొమ్మిది నిధులైన సజ్జనులు, నవనిధులు, కౌతుకానికి అవధి లేని, చారణులకు భూషణమైన, చారణుల మార్గంలో సంచరించే, చారణ, కిన్నెర, పన్నగ, రాక్షస, యక్షుల సమూహాలకు ఆనందాన్ని కలిగించే, మొదటిసారిగా ప్రవేశించి ప్రకాశించే, సాక్షాత్తూ తాండవ నృత్యం చేసే పరమేశ్వరుని కృపచే.
- దశకంధర భజతాండవ పరిచాలన గిరిజాచల గిరిరంభుజ పరిసంభృత బహుతోషిత మానసస్య: రావణుడు చేసిన తాండవ నృత్యాన్ని నడిపించేవాడు, గిరిజ (పార్వతి) చేత, పర్వతాలపై నివసించేవాడు, చాలా మంది ఆనందంతో నిండిన మనస్సును కలిగినవాడు.

- పాపనికుంజికనగుళమండిత ధనురాహిత మోహితాస్త్ర నిస్తార ప్రస్తావితానంద కందళస్య: పాపాలను నశింపజేసే, నగుళపుష్పాలతో అలంకరించబడిన, ధనుస్సును ధరించిన, మోహింపజేసే అస్త్రాలను నివారించే, ఆనందాన్ని కలిగించే మొలక వంటివాడు.

తాత్పర్యం:

ఈ భాగం శివుని తాండవ నృత్యం యొక్క గొప్పతనాన్ని, ఆయన అనుగ్రహాన్ని వివరిస్తుంది. డెబ్బై కమలాలతో కూడిన బ్రహ్మతో సహా దేవతలు, రాక్షసులు సైతం ఆయనకు అసాధ్యులు కారు. ఆయన తొమ్మిది నిధులు, సజ్జనులు, నవనిధులు, కౌతుకానికి అవధి లేనివారు. చారణులకు భూషణమైనవాడు, చారణులు, కిన్నెరలు, పన్నగులు, రాక్షసులు, యక్షులకు ఆనందాన్ని కలిగించేవాడు. వీరందరికీ ఆనందాన్నిస్తూ, ప్రకాశిస్తూ, సాక్షాత్తూ తాండవ నృత్యం చేసే పరమేశ్వరుని కృప వల్లే ఇవన్నీ జరుగుతాయి. రావణుడు చేసిన తాండవ నృత్యాన్ని శివుడు నడిపించినవాడు. పార్వతీదేవితో పర్వతాలపై నివసిస్తూ, అనేకమంది మనస్సులను ఆనందంతో నింపేవాడు. ఆయన పాపాలను నశింపజేసేవాడు, నగుళపుష్పాలతో అలంకరించబబడిన ధనుస్సును ధరించి, మోహింపజేసే అస్త్రాలను నివారించి, అనంతమైన ఆనందాన్ని ప్రసాదించేవాడు.

విశేషాలు:

- తాండవ ప్రాధాన్యత: శివుని తాండవ నృత్యానికి అత్యంత ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడింది. ఇది ఆయన సృష్టి, లయకారక శక్తికి ప్రతీక.
- రావణుని తాండవం: రావణుని శివతాండవాన్ని ప్రస్తావించడం ద్వారా, శివుని భక్తికి, ఆయన భక్తుల పట్ల అనుగ్రహానికి ఉన్న ప్రాధాన్యతను నొక్కి చెబుతుంది.
- నవనిధులు, సిద్ధులు: "నవనిధి సజ్జన్న వనిధి" వంటి పదాలు శివుడు సకల సంపదలకూ, సిద్ధులకూ అధిపతి అని సూచిస్తాయి.
- మోక్ష ప్రదాత: పాపాలను నశింపజేయడం, మోహింపజేసే అస్త్రాలను నివారించడం, ఆనందాన్ని ప్రసాదించడం ద్వారా శివుడు మోక్షాన్ని, శాశ్వత ఆనందాన్ని ప్రసాదించేవాడు అని తెలుస్తుంది.
- సుర, అసుర పూజనీయుడు: బ్రహ్మ, దేవతలతో పాటు రాక్షసులు, యక్షులు, కిన్నెరలు సైతం శివుడిని కీర్తించడం ఆయన సకల ప్రాణులకూ ఆరాధ్యుడు అని తెలియజేస్తుంది.

భాగం 5: శివుని వాద్య ఘోష, అవతరణ, భక్తుల రక్షణ

కుహచల హయముఖ తిలక ప్రణీతత ఝుణిఝుణి ధమధమ ఝిమిఝిమి ఝుంకృత నూపుర నటనా రభటి రచనానుగుణ ప్రగుణాభినయ ప్రణవత్రణయ స్ఫురవరయువతీ అరతీరగాతిశ్మవ బ్రజకౌతుక పరవశమాసన శుభదజయాక్రమ మిళ

శుభయానుగభవ నిజనయన మమరా - ధనయా- నగయా -నదయా - నభయా నిజనయనా మమరా ధనయా నగయా నదయా నభజాప్రభవ ఛ్ఛశృరత్ర్వభృంజలిత మంజుళితస్య సాక్షాత్ పరమేశ్వరస్య కృపయా

చక్షుశ్రవోద్ధక్షలక్షరుక్షాధ్వక్షసందుక్షీరవలక్షీణదాక్షియా|తత్ క్షణకృత వీక్షణక్షణత దివ్యావతరణస్య|చక్షుశ్రవోద్ధక్ష పక్షిరాజ నిక్షిప్త పాదపుండరీకాక్ష వక్షస్థ లనిలయ లక్ష్మీ కటాక్షాక్షయ్య అస్మిన్ గృహే నిత్య నివాసన ద్వారా లక్ష్మీ కటాక్షాక్షయ్య రక్షావంతోస్తామితి భవన్తో శ్రీమన్తో మహాన్తో ఉను గృహ్ణన్తు

సర్వ విష్ట పిష్ట తిష్ట దిష్ట పుష్టి కృతసుతిష్ట లాభహృత్రహృత్రి విష్ట పేశచిష్ట కల్పవృష్టి దృష్ట సృష్టికారీ:

ప్రతిపదార్థం:

- కుహచల హయముఖ తిలక ప్రణితత ఝుణిఝుణి ధమధమ ఝిమిఝిమి ఝుంకృత నూపుర నటనా రభటి రచనానుగుణ ప్రగుణాభినయ ప్రణవత్ర్వణయ స్ఫురవరయువతీ అరతీరగాతిశ్ర్వ బ్రజకౌతుక పరవశమాసన శుభదజయాక్రమ మిళ శుభయానుగభవ నిజనయన మమరా - ధనయా- నగయా -నదయా - నభయా నిజనయనా మమరా ధనయా నగయా నదయా నభజాప్రభవ ఛ్ఛశృరత్ర్వభృంజలిత మంజుళితస్య సాక్షాత్ పరమేశ్వరస్య కృపయా: కుహచల, హయముఖుడు (శివుని గణాలకు చెందినవారు) వంటి వారికి తిలకంగా ప్రణమిల్లబడినవాడు, ఝుణిఝుణి ధమధమ ఝిమిఝిమి ఝుంకృత నూపుర నటనా ధ్వనులతో కూడిన, అభినయానికి అనుగుణంగా ప్రణయంతో ప్రకాశించే, శ్రేష్ఠమైన యువతీ, అరతి రాగాలను శ్రవణం చేసే, బ్రజకౌతుకంతో పరవశమైన మనస్సుతో శుభాన్ని ప్రసాదించే విజయంతో కూడిన, శుభాన్ని అనుసరించి కలిగిన, తన కళ్ళతో అమరా, ధనయా, నగయా, నదయా, నభయా వంటి వారిని చూడగల, తన కళ్ళతో అమరా, ధనయా, నగయా, నదయా, నభజాప్రభవ వంటి వారిని ప్రకాశింపజేయగల, సాక్షాత్ పరమేశ్వరుని కృపచే.
- చక్షుశ్రవోద్ధక్షలక్షరుక్షాధ్వక్షసందుక్షీరవలక్షీణదాక్షియా|తత్ క్షణకృత వీక్షణక్షణత దివ్యావతరణస్య|చక్షుశ్రవోద్ధక్ష పక్షిరాజ నిక్షిప్త పాదపుండరీకాక్ష వక్షస్థ లనిలయ లక్ష్మీ కటాక్షాక్షయ్య అస్మిన్ గృహే నిత్య నివాసన ద్వారా లక్ష్మీ కటాక్షాక్షయ్య రక్షావంతోస్తామితి భవన్తో శ్రీమన్తో మహాన్తో ఉను గృహ్ణన్తు: కళ్ళతో వినే (పాములు), ఆకాశంలో లక్షల రాక్షసులను అంతం చేసే, రక్షణారహితమైన వారికి దయను చూపే, ఆ క్షణంలోనే దర్శనం ఇచ్చే, దివ్యమైన అవతారాలను ధరించే, కళ్ళతో వినే పక్షిరాజు (గరుత్మంతుడు) పాదాలను పద్మపుండరీకాక్షుని (విష్ణువు) వక్షస్థలంపై ఉంచిన, లక్ష్మీదేవి కటాక్షం అక్షయంగా ఉండే, ఈ గృహంలో నిత్య నివాసం ద్వారా లక్ష్మీ కటాక్షంతో కూడిన రక్షణ పొందేలా, మీరు శ్రీమంతులు, గొప్పవారు అనుగ్రహించండి.
- సర్వ విష్ట పిష్ట తిష్ట దిష్ట పుష్టి కృతసుతిష్ట లాభహృత్రహృత్రి విష్ట పేశచిష్ట కల్పవృష్టి దృష్ట సృష్టికారీ: అన్ని లోకాలలో, అన్ని దిశలలో పుష్టిని కలిగించే, శుభకరమైన లాభాలను ప్రసాదించే, లోకాలకు అధిపతి అయిన, కల్పవృక్షం వంటి, సృష్టికి కారణమైనవాడు.

తాత్పర్యం:

ఈ భాగం శివుని పాదాల నూపుర ధ్వనులను, ఆయన అనుగ్రహాన్ని వివరిస్తుంది. కుహచల, హయముఖుడు వంటి శివుని గణాలు ఆయనకు ప్రణమిల్లుతారు. ఆయన నూపురాల నుండి వెలువడే ఝుణీఝుణీ, ధమధమ, ఝిమిఝిమి వంటి ధ్వనులు నృత్యానికి రభసను చేకూరుస్తాయి. ఈ ధ్వనులకు అనుగుణంగా ప్రణయంతో ప్రకాశించే యువతులు, అరతి రాగాలను శ్రవణం చేసి, కౌతుకంతో పరవశిల్లి, శుభాలను ప్రసాదించే విజయాన్ని పొందుతారు. శివుని కళ్ళు అమరా, ధనయా, నగయా, నదయా, నభయా వంటి వారిని చూడగలవు, వారిని ప్రకాశింపజేయగలవు. ఇది సాక్షాత్ పరమేశ్వరుని కృప వల్లే జరుగుతుంది.

శివుడు తన కళ్ళతో (పాములను) వినేవాడు, ఆకాశంలో లక్షల రాక్షసులను అంతం చేసేవాడు. రక్షణారహితమైన వారికి దయను చూపి, ఆ క్షణంలోనే దర్శనం ఇచ్చి, దివ్యమైన అవతారాలను ధరిస్తాడు. గరుత్మంతుడు విష్ణువు వక్షస్థలంపై పాదాలను ఉంచిన విధంగా, లక్ష్మీదేవి కటాక్షం ఎల్లప్పుడూ అక్షయంగా ఉండేలా, ఈ గృహంలో నిత్య నివాసం ద్వారా లక్ష్మీ కటాక్షంతో కూడిన రక్షణ పొందేలా, శ్రీమంతులు, గొప్పవారు అనుగ్రహించాలని ప్రార్థన. శివుడు అన్ని లోకాలకు, అన్ని దిశలలో పుష్టిని కలిగించి, శుభకరమైన లాభాలను ప్రసాదించేవాడు. ఆయన లోకాలకు అధిపతి, కల్పవృక్షం వంటివాడు, సృష్టికి కారణమైనవాడు.

విశేషాలు:

- **నూపుర ధ్వనులు: శివుని నూపురాల ధ్వనులను ప్రత్యేకంగా వర్ణించడం ఆయన నృత్యంలో ప్రతి అణువునూ నింపిన నాద సౌందర్యాన్ని తెలియజేస్తుంది.**
- **దృష్టి శక్తి: శివుని కళ్ళకు అమరా, ధనయా, నగయా, నదయా, నభయా వంటి వారిని చూడగల, ప్రకాశింపజేయగల శక్తి ఉందని చెప్పడం ఆయన సర్వవ్యాపకత్వాన్ని, సర్వదృష్టిత్వాన్ని సూచిస్తుంది.**
- **క్షణిక అవతరణ: "తత్ క్షణకృత వీక్షణక్షణత దివ్యావతరణస్య" అనగా ఆ క్షణంలోనే దర్శనం ఇచ్చి దివ్య అవతారాలు ధరించగలడు అని చెప్పడం శివుని అనంత శక్తిని, తక్షణ అనుగ్రహాన్ని తెలియజేస్తుంది.**
- **లక్ష్మీ కటాక్షం: శివుడిని ప్రార్థించడం ద్వారా లక్ష్మీదేవి కటాక్షం కూడా కలుగుతుందని, ఐశ్వర్యం, రక్షణ లభిస్తుందని చెప్పడం శివ-లక్ష్మీ ఐక్యతను, శివారాధన ద్వారా సర్వ శుభాలు కలుగుతాయని సూచిస్తుంది.**
- **సృష్టికర్త, పోషకుడు: శివుడు సకల లోకాలకు పుష్టిని, లాభాలను ప్రసాదించి, కల్పవృక్షం వలె కోరికలు తీర్చి, సృష్టికి కారణభూతుడు అని చెప్పడం ఆయన పరబ్రహ్మ స్వరూపాన్ని ధృవీకరిస్తుంది.**

భాగం 6: వివిధ వాద్యాల ఘోష, శివుని మహోత్సవం

టంకుటింకు తరికటం! టంకుటింకు తరికటం! టంకుటింకు తరికటం! తాహతికుకఝుం! తాహతిరుకఝుం! తాహతిరుకఝుం! ధిన్నాధీంతక! ధిన్నాధీంతక! ధిన్నాధీంతక! ధోంతక! ధోంతక! ధోంతక నవమితి నృత్త సంగీత భేరీ మృదంగ నారదవీణా! తుంబురవీణా! శ్యామలవీణా! రుద్రవీణా! రావణవీణా! వాణీవీణా! వీణావేణో మట్టు మ డిండిమ డిండిమి డమరుక డమరుక డమరుక డం! డమరుక డమరుక డమరుక డం! డమరుక డమరుక డమరుక డం11

దివ్య నిజ చరణారవిందస్య

దండడ దేడిడ డై దండా డో డౌ డాడడాడా డాడై దండూడి డౌడడడా డౌడడడా ఉండడండ దండడ దేడిడ డై దండా డో డౌ డాడడాడా డాడై దండూడి డౌడడడా డౌడడడా ఉండడండ డం! డడ! ! దండమ్! డడ! దండమ్! దండడండడం!ండ అష్టాదశ వాద్య సంఘోషితాస్తా ది పరిగళిత తటాతకావరుణయా మహో త్సవస్య భగవతః

ప్రతిపదార్థం:

- టంకుటింకు తరికటం! టంకుటింకు తరికటం! టంకుటింకు తరికటం! తాహతికుకఝుం! తాహతిరుకఝుం! తాహతిరుకఝుం! ధిన్నాధీంతక! ధిన్నాధీంతక! ధిన్నాధీంతక! ధోంతక! ధోంతక! ధోంతక నవమితి నృత్త సంగీత భేరీ మృదంగ నారదవీణా! తుంబురవీణా! శ్యామలవీణా! రుద్రవీణా! రావణవీణా! వాణీవీణా! వీణావేణో మట్టు మ డిండిమ డిండిమి డమరుక డమరుక డమరుక డం! డమరుక డమరుక డమరుక డం! డమరుక డమరుక డమరుక డం[12] దివ్య నిజ చరణారవిందస్య: "టంకుటింకు తరికటం", "తాహతికుకఝుం", "ధిన్నాధీంతక", "ధోంతక" వంటి నృత్య సంగీత ధ్వనులతో కూడిన, భేరి, మృదంగ, నారదవీణ, తుంబురవీణ, శ్యామలవీణ, రుద్రవీణ, రావణవీణ, వాణీవీణ, వీణావేణువు, డిండిమ, డమరుక ధ్వనులతో కూడిన దివ్యమైన తన పాదారవిందాలు.
- దండడ దేడిడ డై దండా డో డౌ డాడడాడా డాడై దండూడి డౌడడడా డౌడడడా ఉండడండ దండడ దేడిడ డై దండా డో డౌ డాడడాడా డాడై దండూడి డౌడడడా డౌడడడా ఉండడండ డం! డడ! ! దండమ్! డడ! దండమ్! దండడండడం!ండ అష్టాదశ వాద్య సంఘోషితాస్తా ది పరిగళిత తటాతకావరుణయా మహో త్సవస్య భగవతః: "దండడ దేడిడ" వంటి అష్టాదశ (18) వాద్యాల ధ్వనులతో నిండిన, అన్ని దిశలలో వ్యాపించిన, జలపాతాల వంటి, గొప్ప ఉత్సవం కలిగిన భగవంతుడు.

తాత్పర్యం:

ఈ భాగం శివుని పాదాల నుండి వెలువడే దివ్యమైన నృత్య, సంగీత ధ్వనులను వివరిస్తుంది. "టంకుటింకు తరికటం", "తాహతికుకఝుం", "ధిన్నాధీంతక", "ధోంతక" వంటి వివిధ నృత్య ధ్వనులు, తాళాలు ఆయన చరణారవిందాల నుండి వెలువడతాయి. భేరి, మృదంగ, నారదవీణ, తుంబురవీణ, శ్యామలవీణ, రుద్రవీణ, రావణవీణ, వాణీవీణ, డిండిమ, డమరుక వంటి అనేక వాద్యాల ధ్వనులతో ఆయన నృత్యం, సంగీతం నిండి ఉంటుంది. ఈ వాద్యాలన్నీ కలిసి ఒక గొప్ప ఘోషను సృష్టిస్తాయి. "దండడ దేడిడ" వంటి శబ్దాలతో కూడిన అష్టాదశ (18) రకాల వాద్యాల ధ్వనులతో అన్ని దిశలలో వ్యాపించిన, జలపాతాల వంటి ధ్వనులతో కూడిన గొప్ప ఉత్సవం కలిగిన భగవంతుడు శివుడు.

విశేషాలు:

- **ఓనోమాటోపోయా (ధ్వన్యనుకరణ): "టంకుటింకు", "తాహతికుకరుం", "ధిన్నాధీంతక", "ధోంతక", "డండడ డేడిడ", "డమరుక డం" వంటి పదాలు ధ్వన్యనుకరణకు అద్భుతమైన ఉదాహరణలు. ఇవి శివుని నృత్యం, వాద్యాల జీవత్వం, లయబద్ధతను కళ్ళకు కట్టినట్లు చూపుతాయి.**
- **వాద్యాల విస్తృతి: నారదవీణ నుండి రావణవీణ వరకు, మృదంగం నుండి డమరుకం వరకు వివిధ రకాల వాద్యాలను పేర్కొనడం శివుడు సకల సంగీతానికి, కళలకు అధిపతి అని తెలియజేస్తుంది.**
- **మహోత్సవ స్వరూపం: "మహోత్సవస్య భగవతః" అని చెప్పడం ద్వారా, శివుడిని ఆయన లీలలన్నీ ఒక మహోత్సవంగా భావించి ఆరాధించాలని సూచిస్తుంది.**
- **విశ్వవ్యాప్త ధ్వని: అష్టాదశ వాద్యాల ధ్వనులు అన్ని దిశలలో వ్యాపించి, జలపాతాల వలె ఉన్నాయని వర్ణించడం శివుని ధ్వని విశ్వమంతా నిండి ఉందని, దాని శక్తిని, విస్తృతిని తెలియజేస్తుంది.**

భాగం 7: సర్వవ్యాపకత్వం, ఆశీస్సులు

ద్వారాగ్ర స్ఫారతక్ర వక్ర వపక్షిప్రక్షుద్రచ్ఛిద్ర నార తీర దూర కృచ్ఛరన్రాస్ర శుభ్ర భీరగభీర క్రూ ర విచిత్ర కేయూర కేదారోదారాజస్ర శరీర కన్ధ ర పంజరాజర జఠరాజిర వైర చామర పుష్కరహ్వరకుహర కుటీర కులీర చత్వర కాశ్మీర నీరాంబర శిశిర తంత్ర యంత్ర క్షత్ర క్షేత్ర మిత్ర కళత్ర ఛత్ర మూత్ర సూత్ర వక్త్ర నేత్ర గోత్రాఽగుళేత్ర తనుత్రా స్త్వర శస్త్ర శాస్త్ర వస్త్ర పత్ర పాత్ర నక్షత్రాఽని షండ మండ కరండ భరండ వరండ తుండ గండ ముండ పాషండ శిఖండ కట్ట కానిక సరక మోదక ఛసక మస్త క పుస్త క తటాకనిష్క శుష్క వర్చస్క పినాక భాండక పిండక కటక దండక పిటక తలక ఫలక కట్ట14 పులాక కిరీట మకుట లలాట వటవీట శృంగాటకరాట లోష్ట కటకూటక పటకపాటకర్పటనటనికట కీటకటాని సర్వాణి సర్వరూపాణి పరమేశ్వరస్య కృపయా (భగవతః):

సర్వేషాం మహాజననాం! ! శ్రీశైల క్షేత్ర నివాసినా! ! సమస్త భక్త జనానాం! ! ఆస్తికానాం నాస్తికానాం చ! ! అశ్వమేధ యాగ స్వరూప రామనామ కోటి జప యజ్ఞ ఫలావాప్త్యర్థం! ! అణిమాది అష్ట ఫల సిద్ధ్యర్థం! ! ఆధ్యాత్మికాది తాపత్రయ నివృత్తిః!! ఈషత్స్మికానన కార్యసిద్ధిః ! ! భ్రమరాంబికా సమేత శ్రీ మల్లికార్జున ఉమారమణాది ప్రియభక్తిః!! ఉత్సాహ ధైర్యవీర్య సంపత్తి ఏకాగ్ర మనోరథః! ! అంతశ్శాంత బహుర్విషయదాంతిః! ! కల్యాణ గుణ గణైకసిద్ధిః! ! కామిత ఫలదా వాప్తిః!! పితృమాతృఆచార్యాదిదైవబ్రా హ్మణ గురుభక్తిః! ! సత్సుఖసంతోష సంతాన సంపత్సమృద్ధిశ్చ భూయాస్తా మితి భవన్తు శ్రీ మన్తో మహాన్తోనుగృహ్ణన్తు ! సర్వేషాం భక్త జనానాం విద్యా విజ్ఞా న జ్ఞా న వైరాగ్యారోగ్య భోగభాగ్యానురాగాదితి భవన్తో శ్రీ మన్తో మహాన్తోను గృహ్ణన్తు తన్మే15 శివసంకల్ప మస్తు. తథాస్తు.

ప్రతిపదార్థం:

- **ద్వారాగ్ర స్ఫారతక్ర వక్ర వపక్షిప్రక్షుద్రఛ్ఛిద్ర నార తీర దూర కృచ్ఛరన్స్ఫార శుభ్ర భీరగభీర క్రూ ర విచిత్ర కేయూర కేదారోదారాజస్ర శరీర కన్ధ ర పంజరాజర జఠరాజిర వైర చామర పుష్కరహ్వారకుహర కుటీర కులీర చత్వర కాశ్మీర నీరాంబర శిశిర తంత్ర యంత్ర క్షత్ర క్షేత్ర మిత్ర కళత్ర ఛత్ర మూత్ర సూత్ర వక్త్ర[16] నేత్ర గోత్రాఽగుళిత్ర తనుత్రా స్త్సర శస్త్ర శాస్త్ర వస్త్ర పత్ర పాత్ర నక్షత్రాఽని షండ మండ కరండ భరండ వరండ తుండ గండ ముండ పాషండ శిఖండ కట్ట కానిక సరక మోదక ఛసక మస్త క పుస్త క తటాకనిష్క శుష్క వర్చస్క పినాక భాండక పిండక కటక దండక పిటక తలక ఫలక కఱ్ఱ పులాక కిరీట మకుట లలాట వటవీట శృంగాటకరాట లోష్ట కటకూటక పటకపాటకర్పటనటనికట కీటకటాని సర్వాణి సర్వరూపాణి పరమేశ్వరస్య కృపయా (భగవతః): ద్వారం ముందు ప్రకాశించే, వంకరగా ఉన్న పక్షులు, పక్షులకు చిన్న చిన్న రంధ్రాలను సృష్టించే, నారతో కూడిన తీరాలు, దూరమైన కష్టాలను తొలగించే, స్వచ్ఛమైన, భయంకరమైన, గంభీరమైన, క్రూరమైన, విచిత్రమైన కేయూరాలు (భుజకీర్తులు), కేదార భూములు, ఉదారమైన శరీరాలు, కంధరలు, పంజరాలు, జఠరాలు, వైర చామరాలు, పుష్కరహ్వారకుహరాలు (పద్మ సరోవరపు గుహలు), కుటీరాలు, కులీరాలు, చతుష్పథాలు, కాశ్మీరం, నీటి వస్త్రాలు, చల్లదనం, తంత్రాలు, యంత్రాలు, క్షత్రియులు, క్షేత్రాలు, మిత్రులు, భార్యలు, ఛత్రాలు, మూత్రం, సూత్రాలు, వక్తలు, నేత్రాలు, గోత్రాలు, వేళ్ళు, కవచాలు, శస్త్రాలు, శాస్త్రాలు, వస్త్రాలు, పత్రాలు, పాత్రలు, నక్షత్రాలు, నిష్పండ మండలాలు, కరండాలు, భరండాలు, వరండాలు, తుండాలు, గండాలు, ముండాలు, పాషండాలు, శిఖండాలు, కట్టలు, కానికలు, సరకాలు, మోదకాలు, ఛసకాలు, మస్తకాలు, పుస్తకాలు, తటాకాలు, నిష్కాలు, శుష్కమైన వర్చస్సు, పినాకము (శివుని ధనుస్సు), భాండకాలు, పిండకాలు, కటకాలు, దండకాలు, పిటకాలు, తలకాలు, ఫలకాలు, కర్రలు, పులాకాలు, కిరీటాలు, మకుటాలు, లలాటాలు, వటవృక్షాలు, వీటలు, శృంగాటకాలు, రాటలు, లోష్టాలు, కటకూటకాలు, పటకాలు, పాటకార్పటాలు, నటనికటాలు, కీటకాలు వంటి సర్వ వస్తువులు, సర్వ రూపాలు పరమేశ్వరుని కృపచే (భగవంతునిచే) కలుగుతాయి.**
- **సర్వేషాం మహాజననాం! ! శ్రీశైల క్షేత్ర నివాసినా! ! సమస్త భక్త జనానాం! ! ఆస్తికానాం నాస్తికానాం చ! ! అశ్వమేధ యాగ స్వరూప రామనామ కోటి జప యజ్ఞ ఫలావాప్యర్థం! ! అణిమాది అష్ట ఫల సిద్ధ్యర్థం! ! ఆధ్యాత్మికాది తాపత్రయ నివృత్తిః!! ఈషత్స్మికానన కార్యసిద్ధిః ! ! భ్రమరాంబికా సమేత శ్రీ మల్లికార్జున ఉమారమణాది ప్రియభక్తిః!! ఉత్సాహ ధైర్యవీర్య సంపత్తి ఏకాగ్ర మనోరధిః! ! అంతశ్శాంత బహుర్విషయదాంతిః! ! కల్యాణ గుణ గణైకసిద్ధిః! ! కామిత ఫలదా వాప్తిః!! పితృమాతృఆచార్యాదిదైవబ్రా హ్మణ గురుభక్తిః! ! సత్సుఖసంతోష సంతాన సంపత్సమృద్ధిశ్చ భూయాస్తా మితి భవన్తు శ్రీ మన్తో మహాన్తోనుగృహ్ణన్తు ! సర్వేషాం భక్త జనానాం విద్యా విజ్ఞా న జ్ఞా న వైరాగ్యారోగ్య భోగభాగ్యానురాగాదితి భవన్తో శ్రీ మన్తో మహాన్తోను గృహ్ణన్తు తన్మే[18] శివసంకల్ప మస్తు. తథాస్తు.**
    - **సర్వేషాం మహాజననాం: సమస్త మహాజనులకు.**
    - **శ్రీశైల క్షేత్ర నివాసినా: శ్రీశైల క్షేత్ర నివాసులకు.**

- సమస్త భక్త జనానాం: సమస్త భక్తజనులకు.
- ఆస్తికానాం నాస్తికానాం చ: ఆస్తికులకు, నాస్తికులకు కూడా.
- అశ్వమేధ యాగ స్వరూప రామనామ కోటి జప యజ్ఞ ఫలావాప్యర్థం: అశ్వమేధ యాగానికి సమానమైన రామనామ కోటి జప యజ్ఞ ఫలాన్ని పొందడానికి.
- అణిమాది అష్ట ఫల సిద్ధ్యర్థం: అణిమాది అష్ట సిద్ధులను పొందడానికి.
- ఆధ్యాత్మికాది తాపత్రయ నివృత్తిః: ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక, ఆదిదైవిక తాపత్రయాల నుండి విముక్తి పొందడానికి.
- ఈషత్స్మికానన కార్యసిద్ధిః: చిరునవ్వుతో కూడిన కార్యసిద్ధిని పొందడానికి.
- భ్రమరాంబికా సమేత శ్రీ మల్లికార్జున ఉమారమణాది ప్రియభక్తిః: భ్రమరాంబికా దేవితో కూడిన శ్రీ మల్లికార్జునుని, ఉమా రమణుడిని (శివుడిని) వంటి ప్రియమైన భక్తిని పొందడానికి.
- ఉత్సాహ ధైర్యవీర్య సంపత్తి ఏకాగ్ర మనోరధిః: ఉత్సాహం, ధైర్యం, వీర్యం, సంపద, ఏకాగ్రమైన మనోరథం (కోరిక).
- అంతశ్శాంత బహుర్విషయదాంతిః: అంతర్గత శాంతి, బాహ్య విషయాలపై నియంత్రణ.
- కల్యాణ గుణ గణైకసిద్ధిః: కల్యాణకరమైన గుణాల సిద్ధి.
- కామిత ఫలదా వాప్తిః: కోరిన ఫలాలను పొందడం.
- పితృమాతృఆచార్యాదిదైవబ్రా హ్మణ గురుభక్తిః: తండ్రి, తల్లి, ఆచార్యులు, దైవం, బ్రాహ్మణులు, గురువులపై భక్తి.
- సత్సుఖసంతోష సంతాన సంపత్సమృద్ధిశ్చ భూయాస్తా మితి భవన్తు శ్రీ మన్తో మహాన్తోనుగృహ్ణన్తు: మంచి సుఖం, సంతోషం, సంతానం, సంపదలు కలుగుగాక. మీరు శ్రీమంతులు, గొప్పవారు అనుగ్రహించండి.
- సర్వేషాం భక్త జనానాం విద్యా విజ్ఞా న జ్ఞా న వైరాగ్యారోగ్య భోగభాగ్యానురాగాదితి భవన్తో శ్రీ మన్తో మహాన్తోను గృహ్ణన్తు: సమస్త భక్తజనులకు విద్య, విజ్ఞానం, జ్ఞానం, వైరాగ్యం, ఆరోగ్యం, భోగాలు, భాగ్యాలు, అనురాగాలు కలుగుగాక. మీరు శ్రీమంతులు, గొప్పవారు అనుగ్రహించండి.
- తన్మే శివసంకల్ప మస్తు. తథాస్తు: అది నాకు శివ సంకల్పం అగుగాక. అట్లే అగుగాక.

తాత్పర్యం:

ఈ చివరి భాగం శివుని సర్వవ్యాపకత్వాన్ని మరియు ఆయన అనుగ్రహంతో లభించే ఫలాలను, ఆశీస్సులను వివరిస్తుంది. ద్వారం ముందు ప్రకాశించే పక్షులు, కష్టాలను తొలగించే తీరాలు, శుభ్రమైన, గంభీరమైన కేయూరాలు, కేదార భూములు, ఉదారమైన శరీరాలు, పంజరాలు, జఠరాలు, చామరాలు, పుష్కరహ్వారకుహరాలు, కుటీరాలు, చతుష్పథాలు, కాశ్మీరం, నీటి వస్త్రాలు, చల్లదనం, తంత్రాలు, యంత్రాలు, క్షత్రియులు, క్షేత్రాలు, మిత్రులు, భార్యలు, ఛత్రాలు, వక్తలు, నేత్రాలు, గోత్రాలు, వేళ్ళు, కవచాలు, శస్త్రాలు, శాస్త్రాలు, వస్త్రాలు, పత్రాలు, పాత్రలు, నక్షత్రాలు, నిష్పంద మండలాలు, కరండాలు, భరండాలు, వరండాలు, తుండాలు, గండాలు, ముండాలు, పాషండాలు, శిఖండాలు, వివిధ రకాల వస్తువులు, తినుబండారాలు (కానిక, సరక, మోదక), తల, పుస్తకాలు, తటాకాలు, పినాకము, భాండకాలు, పిండకాలు, ఆభరణాలు, దండాలు, పండ్లు, కర్రలు, పువ్వులు, కిరీటాలు, లలాటాలు, వటవృక్షాలు, శృంగాటకాలు, లోష్టాలు, దుస్తులు, చీమలు వంటి సర్వ వస్తువులు, సర్వ రూపాలు పరమేశ్వరుని కృపచే కలుగుతాయని ఈ భాగం స్పష్టం చేస్తుంది.

అంతిమంగా, ఈ గద్యం సమస్త మహాజనులకు, శ్రీశైల క్షేత్ర నివాసులకు, భక్తజనులకు (ఆస్తికులకు, నాస్తికులకు కూడా) పరమేశ్వరుని కృప కలుగుగాక అని ఆశీర్వదిస్తుంది. ఈ ఆశీస్సులు అశ్వమేధ యాగానికి సమానమైన రామనామ కోటి జప యజ్ఞ ఫలం, అణిమాది అష్ట సిద్ధులు, ఆధ్యాత్మిక తాపత్రయాల నివృత్తి, కార్యసిద్ధి, భ్రమరాంబికా సమేత శ్రీ మల్లికార్జునుడిపై భక్తి, ఉత్సాహం, ధైర్యం, వీర్యం, సంపద, ఏకాగ్రత, అంతర్గత శాంతి, బాహ్య విషయాలపై నియంత్రణ, కల్యాణ గుణాల సిద్ధి, కోరిన ఫలాల ప్రాప్తి, తల్లిదండ్రులు, ఆచార్యులు, దైవం, బ్రాహ్మణులు, గురువులపై భక్తి, మంచి సుఖం, సంతోషం, సంతానం, సంపదలు వంటివి లభించాలని ప్రార్థిస్తుంది. చివరగా, భక్తులందరికీ విద్య, విజ్ఞానం, జ్ఞానం, వైరాగ్యం, ఆరోగ్యం, భోగాలు, భాగ్యాలు, అనురాగాలు కలుగుగాక అని కోరుతూ, "అది నాకు శివ సంకల్పం అగుగాక, అట్లే అగుగాక" అని ఈ గద్యం ముగుస్తుంది.

విశేషాలు:

- అత్యంత విస్తృతమైన వర్ణన: ఈ భాగం శివుని సర్వవ్యాపకత్వాన్ని అసాధారణమైన స్థాయిలో వర్ణిస్తుంది. సకల జీవులు, నిర్జీవ వస్తువులు, స్థలాలు, భావాలు, అన్నీ ఆయన కృప వల్లే ఉన్నాయని చెప్పడానికి సుదీర్ఘమైన పద పరంపరను ఉపయోగిస్తుంది.
- ఆస్తిక, నాస్తిక సమానత్వం: "ఆస్తికానాం నాస్తికానాం చ" అని పేర్కొనడం ఈ గద్యం యొక్క విశాల దృక్పథాన్ని, శివుని కృప అందరికీ లభిస్తుందనే భావనను సూచిస్తుంది.
- సమగ్ర ఆశీస్సులు: అశ్వమేధ యాగ ఫలం నుండి అణిమాది సిద్ధుల వరకు, ఆధ్యాత్మిక తాపత్రయ నివృత్తి నుండి లౌకిక సుఖాల వరకు మానవ జీవితానికి సంబంధించిన అన్ని కోణాలలోనూ ఆశీస్సులు కోరడం ఈ ప్రార్థన యొక్క సమగ్రతను తెలియజేస్తుంది.
- మాతృదేవోభవ, పితృదేవోభవ: పితృమాతృ, ఆచార్య, దైవ, బ్రాహ్మణ, గురుభక్తిని ప్రస్తావించడం భారతీయ సంస్కృతిలో ఉన్న వినయాన్ని, పెద్దల పట్ల గౌరవాన్ని తెలియజేస్తుంది.

- **శివ సంకల్పం: "తన్మే శివసంకల్ప మస్తు. తథాస్తు" అనే చివరి వాక్యాలు ఈ ప్రార్థన శివుని సంకల్పంగా మారాలని, ఆ సంకల్పం తప్పకుండా నెరవేరుతుందని గట్టి నమ్మకాన్ని, దృఢ సంకల్పాన్ని వ్యక్తం చేస్తాయి. ఇది గద్యానికి ఒక శక్తివంతమైన ముగింపును ఇస్తుంది.**
